

Ölümünü öldürən kişi

Əsrlər boyu barəsində nəinki yazıb-yaratmaq, hətta danışmaq belə yasaq edilən Gəncə xanının işığına paytaxtın ən böyük sarayında minlərlə insan toplaşmışdı. Hansısa filmin təqdimatında belə bir anşlaqın olduğunu xatırlayan çətin tapılar. Hələ iki saatadək davam edən filmin ən müxtəlif səhnələrini göz yaşları içində alqışlarla, Cavad xanın kəsərli sözlərini "əhsən" hayqırtıları ilə qarşılayanları demirik.

Filmə Cavad xan surətini canlandıran Akademik Milli Dram Teatrının aktyoru, xalq artisti Nürəddin Mehdiqanlı ilə ələ kinomuzun ad günündə baş tutan görüşümüzə xalq şairi Sabir Rüstəmxanlının ssenari müəllifi olduğu "Cavad xan"dan danışdıq. Əslində söhbəti ayrı yönə çəkməyə ehtiyac da qalmadı. Nürəddin bəy dedi ki, Cavad xanla bağlı məsələ hardasa 20 il bundan əvvələ gedib çıxır.

O vaxt Sabir bəy "Sönmüş ocağın ağısı" poemasını yazmışdı. Bu əsər Cavad xanın Gəncənin müdafiəsində etdiyi qəhrəmanlığa həsr olunmuşdu. Mən o zaman tədbirlərdə həmin poemadan parçalar oxuyurdum. Sonra onu montaj edib proqramıma daxil elədim, yavaş-yavaş Cavad xanı, onun zamanını dərinlən öyrənməyə başladım. Gördüm ki, bəlkə də o zaman Cavad xandan böyük kişi olmayıb. Allahın insana verdiyi ən qiymətli şey həyatdır. Onu elə-belə, asanlıqla qurban verə bilməzsən. Cavad xanı öyrənəndən sonra düşündüm ki, biz ucdantutma hamıya qəhrəman deyirik. Əsl qəhrəman odur ki, öləcəyini bilir, amma ölümün üstünə, ölümü öldürmək üçün gedir.

Cavad xan belə qəhrəman kişilərdəndir. O bilirdi ki, bu boyda imperiyanın, bu boyda qoşunun qabağında dayanıb qalmaq olmaz. Amma "sən mənə evimə, şəhərimə mən diriykən girə bilməzsən", "sən mənə ocağımı

mən diriykən söndürə bilməzsən" deyirdi. Ona görə də Sisyanovun məktubuna belə cavab verdi ki, "sən Gəncəyə ancaq mənəm və övladlığımın meyitim üstündən keçə bilsən". Dedi və elədi.

Mən bu poemani tədbirlərdə oxuya-oxuya tez-tez Sabir bəydən soruşurdum ki, nə edək? Əvvəlcə fikirləşdik ki, bunu bir ədəbi teatr şəklində hazırlayaq. 1994-cü ildə AzTV-də ədəbi teatr şəklində bu poemani oxuduq. Sonra düşündük ki, bəlkə televiziya tamaşası, yaxud bədi televiziya filmi şəklində hazırlansın. Nəhayət, fikirləşdik ki, bəlkə bu, bədi film şəklində meydana çıxsın. Beləcə ssenarinin yazılması məsələsi ortaya çıxdı. Ssenari yazıldı və o vaxtki mədəniyyət naziri Polad Bülbüloğluna təqdim olundu. Bədi filmin çəkilməsi qərar alındı, dövlət başçısı sərəncam verdi və pul ayırdı. Texniki məsələlər başa çatandan sonra filmin çəkilişi beş aya yaxın davam etdi...

Mən demirəm ki, ideal bir iş gördük. Bu, bir yaradıcılıq işidir. Tamaşaçılardan biri dedi ki, siz uzun illər Azərbaycanın tarixi və taleyi ilə bağlı indiyə qədər heç kimin deyə bilmədiyini dediniz. Bunun özü

"Cavad xan" filminə baxarkən

tarixi bir xidmətdir. Mənimçün göstərici o oldu ki, təqdimat günü sarayda insanlar əyləşməyə yer tapa bilmirdilər. Filmə insanların münasibəti göstəricidir. Sonda tanıyan-tanımayan bir-birini təbrik edirdi. "Cavad xan"ı çəkərkən bir daha əmin oldum ki, sən millətine, dövlətinə vicdanla, əxlaqla xidmət edəndə özün öz böyüklüyünü hiss edirsən.

Filmə kifayət qədər canlı kontingentdən istifadə olunub. Döyüş səhnəsində Daxili Qoşunların əsgərləri iştirak edib. Bir sıra səhnələrimiz var ki, Azərbaycan filmlərində bu şəkildə olmayıb. Bizim kinotrappa Daxili İşlər naziri Ramil Usubova müraciət edəndə demişdi ki, neçə min əsgər istəyirlər, hansı müddətə istəyirlər verin ki, daim onların yanında olsun. Çünki Cavad xan millətimizin tarixidir. Elə də oldu. Bəzən o əsgərlər 24 saat bizimlə bərabər olurdular. Yağış altında yuxusuz qalsalar da yorulduq demirdilər.

Zaqatalada Daxili Qoşunların komandiri var, polkovnik Vurgun Abbasov. gecə saat 5-də, o da bizimlə bərabər dayanmışdı. Dedim siz gedin də, əsgərlər işlərini bitirib kəmərləyib qayıdaqlar. Dedi, əsgərim burda ola-ola necə yata bilərəm? Ayyarım onlar Gəncədə bizimlə bərabər oldular, ayyarımdan artıq da Zaqatalada və Şekidə...

Əsgərlər ora gələndən ötrü bir-biri ilə savaşırdılar. Maraqlısı bu idi ki, hamısı Cavad xanın əsgərlərinin paltarlarını geyinmək istəyirdi. Komandirləri zorla, emrlə Sisyanovun əsgərlərinin geyimini geyindirirdi. Təsəvvür edin, səhədə 2 mindən artıq insan ola və deyəsen ki, bu, ölüm səhnəsidir, nəfəsinizi çəkməyin. Yarım saatadək aktyor və əsgərlər yaş torpağın üstündə uzanılı qalırıldı. Bunu ancaq ruhu və eşqi qəhrəmanlıqla dolu olan insan edə bilərdi.

Məharətlə at çapmağımı, qılıncla döyüşməyimi görənlər maraqlanırdı ki, görəsən bunu hardan öyrənmişəm? Bilirsiniz, bir vaxt vardı, aktyorları idmançılar əvəz edirdilər. Sonra idmançılar aktyor kimi filmlərdə çəkməyə başladılar. Ancaq sonradan idmançı aktyorlar yetişməyə başladı. Yəni, bu günün aktyoru qılınç çalmağı da bacarmalıdır, at sürməyi də. Aktyor ən azı üç-dörd idman növündən xəbərdar olmalıdır. İncəsənət institutunda oxuyanda bizə qılınç döyüşü keçirdilər, ippodromda at sürməyi öyrətdirdilər. Bu gün kimə özünü böyük mənada aktyor hesab edirsə, rejissorun ona dedi ki "bunu et" sözünü "edə bilmərəm" cavabı olmamalıdır.

Biz Cavad xana layiq ataxtırdıq. Mən prodüser mərkəzinə bildirmişdim ki, Cavad xanın həmin döyüşə girdiyi atın adı Qaraquş olub. At qaşqa, zil qara, dörd ayağı işe dızdən aşağı ağ olub. Deyirdim ya o at olacaq, ya da çəkilişə çıxıram. Altı aydan çox at atxardıq. Bir iş adamının belə atı vardı. Sabir bəy gedib demişdi. Çox böyük pul istədi. Belə çıxdı ki, filmin maliyyəsinin üçdə birini ancaq ata verməliyik.

Ippodromun bütünlükdə bir atçılıq məktəbində də eynilə həmin atın oxşarı var idi. Müdir dedi ki, nazirin icazəsi olmadan at verilə bilməz. Odur ki, Gəncələr və İdman naziri Azad Rəhimova məktub yazdıq. Azad müəllim məktub oxuyan kimi demişdi ki, Cavad xan Azərbaycanın çox böyük, dəyərli kişilərindən biri olub. Biz də bu işə qatılmalı, nə iləsə kömək etməliyik, çünki bu şəref işidir. O atı bizə təmənnaşız verdi, üstəlik də at rayonundan rayona dağımaq üçün xüsusi maşın ayırdı...

İş adamları bilməlidir ki, onlar nə villa-sarayları, nə də fabrik-zavodları ilə tarixdə qalacaqlar. Əgər tarixdə qalmaq istəyirlərsə, qazandıqlarının bir hissəsini bu millətin tarixinə, mədəniyyətinə, kinonun, teatrın, təhsilin inkişafına sərf etməlidirlər...

●Elsad